

Kar sem prinesel od doma domov

VDC
Tolmin

*Zbrani spomini uporabnikov
bivalne enote na Rutarjerji
in
bivalne skupnosti Zalog*

Dnevi evropske kulturne dediščine
in
Teden kulturne dediščine

*Zbrani spomini uporabnikov
bivalne enote na Rutarjevi
in
bivalne skupnosti Zalog*

Izdal in založil
Varstveno delovni center Tolmin
zanj
dr. Sandra Medveš Berginc, direktorica

Urejanje zapisov
Vesna Lapanja

Oblikovanje
Damijan Cvek
in Vesna Lapanja

Fotografije prispevali
uporabniki bivalne enote

Tisk
Grafika Art d.o.o., Volče
Naklada
150

Tolmin
oktober 2018

info@vdc-tolmin.si
FB

Program celodnevnega varstva v Bivalni enoti na Rutarjevi ulici 18, se izvaja 16 ur dnevno (od ponedeljka do petka) in 24 ur dnevno ob sobotah, nedeljah in praznikih. V bivalni enoti na Rutarjevi živi deset (10) uporabnikov (šest moških in štiri ženske). Pet izmed njih je slepih oziroma slabovidnih in že vsakega izmed njih krasijo sivi lasje. Najmlajša uporabnica, ki biva v BE Rutarjeva, ima 51 let, najstarejši uporabnik pa 75 let. Program celodnevnega varstva v Bivalni skupnosti v Zalogu 8, se izvaja 16 ur dnevno od ponedeljka do petka. V 'naši hiši', ki je lani praznovala 20 let delovanja, živi sedem uporabnikov (tri ženske in štiri moški).

Za večino uporabnikov je bivalna enota postala njihov dom, Tolmin pa mesto, ki so ga vzeli za svojega, čeprav prihajajo iz vseh vetrov, od Trente in celotne soške doline (Kobarid, Drežnica, Idrsko, Selišče, Tolmin, Ročinj, Nova Gorica) in iz krajev doline Idrijce (Roče, Dolenja Trebuša). Trudimo se, da se življenje uporabnikov v bivalni enoti oddaljuje od institucionalnega življenja in težimo k domačnosti bivanja. Pester program prostočasnih popoldanskih dejavnosti se odvija z namenom, da se za vsakega individuuma nekaj najde. S tem vsak izmed njih dobi priložnost za ohranjanje lastne osebnosti. S seboj v bivalno enoto, njihov novi dom, pa niso prinesli le kovčka s svojimi osebnimi predmeti, pač pa tudi spomine, znanja in veščine, ki so se jih priučili doma, od svojih staršev, 'nončev' in tudi sosedov. Tekom leta, posvečenega kulturni dediščini, smo z uporabniki spoznavali različne plati njihovega življenja v domačem okolju. Uporabniki se časa, ko so bivali doma, radi spominjajo in radi pripovedujejo dogodivščine, ki so jih doživelji. Še raje pa se pohvalijo z različnimi veščinami, ki so jih v domačem okolju osvojili in katere obvladajo še danes, v njihovem novem domu.

Kaj vse so prinesli od doma domov, predstavlja ta brošura, v kateri smo skušali zapisati njihove spomine ter prikazati širši javnosti, da v bivalni enoti tradicijo ne le spoštujemo, pač pa tudi ohranjamo in s tem rušimo negativni prizvok institucionalnih zidov. Preteklost in sedanost se bosta zlili na dogodku, kjer bo najbolj pomemben čas, ki ga namenimo sočloveku.

MI 'MAMO SE FAJN

...ROJSTNI DNEVI...

V bivalni enoti se še posebej veselimo prazničnih dni. Čas ko se poveselimo, praznujemo in si veseli prištejemo eno leto več. Seveda pa praznovanje ne mine brez sladkih ali slanih dobrot, ki jih uporabniki največkrat sami spečejo s pomočjo.

Bojana, stara 16 mesecv

Če danes lahko izberejo čokoladno ali sadno torto, morda orehovo ali pa z okusom ananasa, včasih ni bilo tako. Davorin se spominja, da je mama vedno spekla jabolčni zavitek, ko je praznoval rojstni dan, saj torte niso poznali.

Katja praznuje, 2001

Bojana, 60 let

...KOLINE...

Tekom zadnjih desetih let se je odnos do mesa močno spremenil. Če je nekoč bilo samoumevno, da so se v mrzlih jesenskih dneh odvijale koline, je to zdaj prej izjema kot pravilo. Koline so se običajno odvijale na mrzel jesenski sobotni dan. Dan prej so pripravili vso posodo, ki jo je mesar potreboval. Ženske so napekle potic, piškotov in kruha. Delo je bilo deljeno, moški so opravljeni dela mesarja, ženske so kuhalne, skrbele, da so mesarji imeli zadost jedače in pijače, odnašale so meso in čistile.

Tudi po 'kočka' je bilo treba iti. Branko pove, da je šel njegov oče po 'kočka' na Kamno. Živega je dal v 'oprtnik' in ga prinesel domov. Potem so ga zredili, da je imel vsaj 250 kilogramov, nato pa so ga zaklali in naredili pršut, salame, klobase in 'mulce'.

Pri Darji doma so jedli sveža jetrca in prato, ki jih je mama spekla kar na štedilniku (ne v posodi, ampak kar na štedilniku na drva). Zelo so uživali tudi ob pripravi krvavic. Maso za le-te so prav tako pekli v posodi na štedilniku, da so prej poskusili, če je dobra.

Jordan pa je pomagal svojemu nonču v Idrskem. 'Smo ga dali na šroge, ga je mesar zaklal in 'razpandal', potem pa se je delalo', doda. Sandri pa niso dovolili, da bi gledala zakol. 'Sem morala biti v hiši', pove in doda, da je pomagala čistiti čreva in da je mlela meso za klobase.

Pri Darji pa so prašička imeli v 'kotcu' (= svinjak). Spominja se, kako je prašiček celo noč cvilil, pa niso vedeli, kaj mu je. Zjutraj so opazili, da ga je podgana po hrbtnu grizla. Oče je bil žalosten, saj je moral prašiča zaklati, meso pa proč vreči.'

...PUST...

Beseda pust, ki jo je poznal že Trubar, je verjetno nastala iz 'mesopust', to je iz besed meso in postiti se ali iz meso in pustiti. V Sloveniji je bilo pustovanje prvič omenjeno v 17. stoletju, Verjeli so, da bo sam obred iz dežele pregnal zle duhove, jo očistil temnih sil in priklical toplo pomlad, v kateri se bo narava ponovno prebudila.

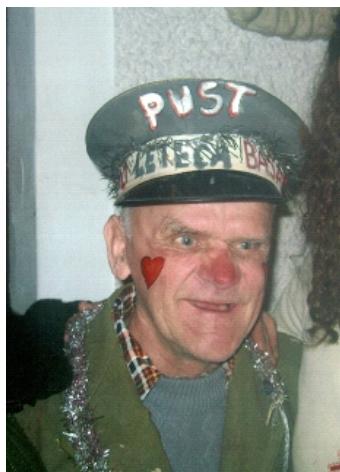
Darja se spominja, da so se našemili v preproste kostume, stare cunje, ki so jih dobili doma. Pekli so tudi krofe in 'štravbe'. Hodili pa so od hiše do hiše in dobili kakšno malenkost, najraje suhe jabolčne krhlje.

Drežniški pust

V Drežnici nad Kobaridom se je ohranilo kompleksno tradicionalno pustovanje z izvirnimi pustnimi liki, v katerih so fantje glavni. Pustno obdobje se v Drežnici začne zadnjo soboto v letu, ko fantovska družba na prvem sestanku sprejema nove člane, vrhunc pa doseže na pustno soboto z obhodom po vasi in s prireditvijo na trgu. Pustno rajanje se zaključi na pustni torek s sodbo in pogrebom pusta. Priprave na pusta so tajne. Na novo sprejeti fantje so prvo leto 'ta grdi' in morajo narediti vsak svojo masko, 'abličje' po domače. Na pustni petek se vsi fantje zberejo na sestanku, da se pogovorijo še o zadnjih podrobnostih. Pred polnočjo gredo v središče vasi, ugasnejo javne luči in zapojejo pesem Bleda luna, drežniško fantovsko himno. Nato gredo v povorki po vasi in s strašnim hrupom naznanjajo pustni čas.

Sobotni pustni sprevod sestavljajo številne maske, povezane v ženitovanjskem sprevodu. Delijo se na 'ta lepe' in 'ta grde'. Prvi v sprevodu hodi 'tisti, ki vozi', za njim gre 'godec', pa dva ali trije pari 'ta lepih' in 'ta stara dva'. Sledijo 'petelinar' in 'vsaka dobi', 'zdravnik' in 'rezjan', 'ta debel', 'cgajnarji' ter najznačilnejša drežniška maska – 'ta grdi'. Na koncu sprevoda hodi 'policaj'. Tu sta še 'hudič' in 'smrt', ki pomagata 'ta grdim' loviti otroke ter 'poštar'. Sprevod 'ta lepih' hodi od hiše do hiše, kjer zaplešejo in dobijo darila. Osrednja sobotna prireditev je operacija pusta na trgu. Sodba se začne na pustni torek na 'placu'. Pusta obsodijo za vse, kar se je to leto slabega godilo v vasi, in ga usmrtiljo. Do polnoči leži na parah v gostilni, potem pa ga nesejo na kraj zunaj vasi, imenovan 'dabr'. Tam ga še pred polnočjo sežgejo, opolnoči pa zavlada tišina.

Pepi policaj

Pepi iz Drežnice se spominja: 'Punce so nas uštimale, pa našminkale, ma v maškare pa ne smejo it. So samo fantje. Jst sn šel od zadi... za njimi... smo bili trije policaji. Pa smo šli po hišah in če je bil kateri 'ta grd' v hiši, smo ga nagnali ven. 'Ta grdi' ne smejo biti v hiši, pa tudi pit ne smejo, samo 'ta lepi' lohno pijejo. Policaji pa dopudan ne smejo, popoldne pa lohno pijejo pivo. V hiši so gospodinje dale kakšno klobaso, jajce... Tja v 'hlače' (beri nogavice) sen nabasal pepel in sem ga dajal 'ta grdim'. So bli 'ta grdi' in 'ta lepi', pa 'bukare' – ta je pucal čevlje, pa 'cgajnarji', 'petelinar', dva zdravnika in trije policaji...

... zdravnika sta delala operacijo. So ga uštimali, da so ga prav prerezali in čreve vzeli ven... V soboto zvečer pripeljejo pusta dol v hram, ga dajo na pare. Tam zraven pusta sen jest, ga merkam. In tam zraven je bokal in tja not denejo soude. In tiste soude so mene dal. Ob polnoči pa smo pusta peljal na most, tam smo malo jokali in malo tako tako, pole smo ga pa zažgal. Ma pole smo šli kar nad trgovino. Tam smo vse obleke pospravili.'

Marija iz Drežnice pa ima drugačne spomine: 'Ko smo imeli 'pstobe' so bili 'ta lepi ' in 'ta grdi'. Hudiči so me enkrat ujeli in me dali v 'cajno', pa so me nesli do sosedove hiše.'

*V domači vasi, obujamo spomine;
hudičkom se Marija raje ogne...,
leto 2015*

...OSMI MAREC, DAN ŽENA...

Bojana se spominja, da je mami nabirala zvončke za osmi marec.

Bojana in mama v Piranu leta 1962

Marija pa ni nabirala le zvončkov. Nekoč, od same otroške radovednosti, je nabrala 'sorobot' in si naredila cigaret ter ga tudi prižgala. 'Ojoj, sen kašljala... Potem pa nisem nikoli več tega naredila', pove Marija.

Darja z mamo

...ČAS OBDAROVANJA...

O Sv. Miklavžu legenda trdi, da je nekoč trem hčeram nekega siromaka ponoči porinil skozi okno tri kepe zlata in jim tako priskrbel potrebno doto. Zato še danes prinaša darove v nastavljene sklede. (Kunaver, prav tam str. 280). Tudi v bivalni enoti se veselimo polnih skled dobrot, pa še pismo mu napišemo.

Davorin, 2017

Darja se spominja, da mu niso pisali pisemc z željami, tako kot danes. Le na zunanjo okensko polico so postavili škatlo. Vsako leto je dobila nove copate, sladkarij pa ni bilo. Pepi iz Drežnice se spominja, kako je Sv. Miklavž po Drežnici hodil in obdaroval otroke. Pove pa, da so ga spremiljali tudi hudički. 'Hudiči so pršli v hišo 'n strašili otroke s 'četnami'. Miklavž jih je pa vse ven nagnal. So ga 'bougalii', 'doda Pepi.

Dedek Mraz, ki obdaruje otroke na novega leta dan, živi pod Triglavom. Za njegovo zunanjo podobo v slovenskem prostoru je poskrbel slikar Maksim Gaspari. Obleka, kijo nosi je slovenska, s slovenskimi vzorci na plašču ter tradicionalno polhovko na glavi. Dedek Mraz ima vse otroke zelo rad in ne dela nikaršnih razlik med njimi. O njem obstaja veliko različnih pesmic, še najbolj znana je Siva kučma, bela brada, ki jo je napisal Janez Bitenc.

Bojana in dedek Mraz

...VESELJE...

Na silvestrovo, na starega leta dan, so gospodinje trikrat pometle svoj dom, da bi prav takšen v novem letu tudi ostal. Nekateri izmed uporabnikov preživljajo praznike pri svojcih, večina pa jih ostaja v bivalni enoti. A tudi v bivalni enoti v času novoletnih praznikov zadiši po domačem. Spečemo potico in druge dobrote, pripravimo novoletno jelko in jaslice ter ustvarjamo okraske, s katerimi okrasimo skupne prostore.

Veselje v devetdesetih...

Veselje danes...

... IN ŽALOST...

Vsakemu izmed njih omogočamo, da ohranajo stik s svojimi sorodniki, domačim krajem in s sovaščani ter da obiskujejo in prižigajo sveče svojim pokojnim staršem. Vse to je za uporabnike (v tretjem življenjskem obdobju) ključnega pomena z vidika razumevanja življenja in smrti, kot tudi z vidika žalovanja in ohranjanja spomina na svoje drage. Z uporabniki se vsakodnevno pogovarjamo o njihovem domu, njihovih starših, kako so preživljali čas doma, kaj so jedli, kaj jih je mama naučila, kako so preživljali dneve.

DINAR, TOLAR, EVRO... ZEMLJA

Kot sta zapisala Jančar in Vodopivec (2001, str. 112): 'Slovenija 20. stoletja je bila dežela, ki je imela nesorazmerno visok delež žensk med zaposleno populacijo, kar je vplivalo na položaj žensk v družbi in družini. Ženske so k običajnim opravilom, ki so jim pripadala glede na delitev po spolu, dodale še pridobitno funkcijo, ki nikakor ni bila zanemarljiva'.

A stanovalci bivalne enote se služb svojih staršev spominjajo takole...

Sandra pove: 'Moja mama je bila doma iz Zadra, iz Zgornjega Zamunika, dole je ovce pasla, za v šolo ni bila. Potem je spoznala tata... Ji je pisal pisemca, kako pa je gor prišla, ne vem. Tu v Sloveniji pa ni hodila v službo. Doma sva se pogovarjali po hrvaško, slovensko ni znala. Mene so pa kmalu dali v rejniško družino.'

Darja se spomina: 'Mama je delala 'pri vodni', tata pa v Iskri. Ko pa je mene dobila in so bile komplikacije, je ostala pa doma. Ni šla več delat.'

Jordan pa se na dobre stare čase spominja z nostalгијо: 'Tata je bil gradbeni delovodja, to ni bilo kar tako. Mama pa je najprej delala kot trgovka, ko pa je mene dobila, je ostala doma. Da me je ahtala. Ko pa sem šel v vrtec, je mama začela delati v kiosku, je tobak prodajala. Potem, ker je bila tam dobra plača, je šla pa na Metalflex.'

Branko pa je povedal, da je njegov oče delal kot vratar na Srpenici. Mu je mama ukazala, da si mora najti službo. 'Al ti, al pa jaz', je rekla... 'Tata si je našel službo. Vsak dan se je z motorjem peljal gor v Srpenico... Dež, sneg, ni bilo važno. Enkrat mu je pa župnik iz Libušnji dal avto zastonj, da se je lahko vozil v službo in je potem tudi naredil izpit. Ampak potem je pa kmalu zatem umrl,' je dodal Branko. Katja pa se spominja, da je bil njen tata zidar, mama pa je delala v MIPu. 'Je prinesla mortadelo, pa meso domov.'

'Moj tata je bil za zidarja, mama je bila pa doma. Moji mami so prabli Meri, nas je blo precej otrok', pove Pepi.

Pomemben vir sredstev za višanje življenjske ravni kmečkih družin so predstavljale tudi obdelovalne površine, živinoreja in gozd. Prav gotovo je kmetijstvo za preživetje majhnega naroda na omejenem prostoru najpomembnejša gospodarska dejavnost. Pred leti je bilo obdelovanje površin nuja, danes pa je biti eko in bio že skoraj statusni simbol.

Darjin oče pripravlja drva za zimo

Tudi stanovalci bivalne enote obdelujejo vrt, na katerem pridelujejo različno zelenjavo, in sicer tako kot so to počeli doma. Ko zadiši po pomladi, Branko že organizira, kdaj bo potrebno zaorati, pri katerem kmetu naj kupimo gnoj, pa da ne smemo biti prepočasni, ker je grah potrebno v mrzlo zemljo dati.

Branko se spominja: 'Pri nas doma je imel nonč komando. Smo sirk sadili in ko smo ga pobrali, smo s slamoreznicu 'siršče' lomili. To smo imeli za steljo za žival. Iz sirka smo moko delali. Smo nosili v 'malen' na Kamno, 'pr Jozu' se je tam reklo. Večino moke smo pa mešali v 'kambaču', da smo to dali kravam za priboljšek.' Darja pa je dodala, da so sirk v kite pletli, ko pa se je posušil, so ga žene 'bužle'. Po opravljenem delu pa je sledil ples, harmonika.

Kako samoumevno nam je danes, da gremo v nakupovalna središča in si kupimo nekaj kozarcev kislega zelja, repe in rdeče pese... Sandra pove, da so pri njih doma imeli njivo, na kateri so sadili krompir, repo, rdečo peso. Rdečo peso so vlagali za ozimnico, dodajali pa so ji kumino za boljši okus. Repo pa so na vrtu pobrali (sosed jim je posodil prikolico, ker jo sami niso imeli), jo doma očistili in z ribenžem naribali. Potem so jo 'kladali' v sode, jo solili, dodali cel poper in jo obtežili. Tako se je skisala, potem pa so joto kuhalni.

Tudi košnja je bila delo, ki so jo spremljale določene šege. Navada je bila, da je gospodinja pripravila malico (kopčk). 'Kak se koscu streže, tako mu kosa reže', pravi pregovor.

Vedno so jedli pršut ali pa suhe klobase, povesta Davorin in Justin.

Branko je povedal: 'Ko sem bil mulo, je tata vse na roke sekal. Mi vsi pa smo obračali in grabili seno. Seno smo pograbili v velike rjuhe, ki smo jih zvezali s kljuko in jih na ramenih nosili. Včasih smo si z volom pomagali, šele leta 1980 je brat kupil kosilnico, da se ne bomo matrali. Atatu ni bila kosilnica všeč in je bratu zabrusil: 'Naj pusti tega hudiča, a ne vidiš, da ne seče čedno?!"

Pepi pa doda: 'Jst sn grabil seno... je blo lepo grabit...'

Bojanina sorodnika

POTUJEM, V DALJAVE

Iz Bojaninega albuma

Bohinjska proga je živa tehnična dediščina, ki so jo zgradili med letom 1900 in 1906 in jo je gradilo 14 tisoč delavcev. Najdaljši predor, Bohinjski, je dolg kar 6327 metrov. Med mostovi pa je vredno omeniti Solkanski most, ki se dviga nad gladino reke Soče in je največji kamniti železniški most na svetu.

Bojana pa ima na železnico in vlake prav posebne spomine: 'Rada sem sedela na železniški postaji in opazovala vlake. Mama me je vedno našla tam. Enkrat pa sem hodila po tračnicah in me je mama kregala... ni bilo prav. Je nevarno hoditi po tračnicah', pove Bojana.

Po drugi svetovni vojni je s pospešitvijo industrializacije in razmahom cestnih povezav prišlo tudi do razmaha avtomobilskega prometa. Sloves ljudskega avtomobila je kmalu dobil 'fičko'. Od srede petdesetih let naprej je ta avtomobil 'skromnih' mer bil 'glavni predstavnik množičnega avtomobilizma', kasneje pa sta ga zamenjala predvsem modela zastava 101 in jugo.

Jordan in legendarni 'hrošč'

Branko se spominj: 'Moj prvi avto je bil kalimero. Je bil kar dober, pa sem ga prodal v Trebušo. Potem sem kupil jugo 45, rumene farbe. Sem delal na svejčkah takrat, sem lahko kupil. Ma ker sem ga pil, sem se z njim zaletel v zid. Na srečo, meni ni bilo nič. Potem mi je brat dal rdečega 128, ampak sem tudi tega razbil na Seliščah. Potem sem pa kupil sivega 128... Joj, z njim sem šel enkrat na dva partona tja v Volče. Sem se ga napil, ampak pri ženinu pa nisem hotel prespati. Ob 7.00 zjutraj sem se peljal domov... do Volarij sem prišel, potem pa sem zaspal za volanom in se 'obalil' okrog.'

Jordan se spominja: 'Olimpia - to je bil naš ta prvi avto. Potem pa smo imeli še fičko, katrca, lada, spačko, fiat 500, topolino, varburg. Pri delu na polju je bil konj, dokler nismo kupili kosilnice. Na morje smo odšli z avtom, v trgovino smo šli peš ali z avtom. Včasih pa tudi z mopedom.'

Potem pa še nadaljuje s pripovedovanjem dogodivščin z njegovim 'mopedom'...

'Sem se z mopedom namenil na Most. Tam na Rodnah sem videl kravo, pa sem zmanjšal hitrost... ma ker sem videl, da se je ustavila, sem peljal dalje. A ta krava je prečkala cesto in sem se zaletel v njo. Me je usulo po tleh, ma ni bilo ne meni ne kravi nič, 'pove Jordan in nadaljuje: 'Imel sem dva mopeda. Ta prvi je bil 'štirka', smo jo predelali in ji dodali še ta peto brzino. Ta drugi moped je pa bil 'šestka', ga je tata kupil v trgovini, kjer je danes Metulj. S tem motorjem sem šel enkrat v Idrijo gledat futzbal, pa še štoparja sem po poti pobral in ga peljal.'

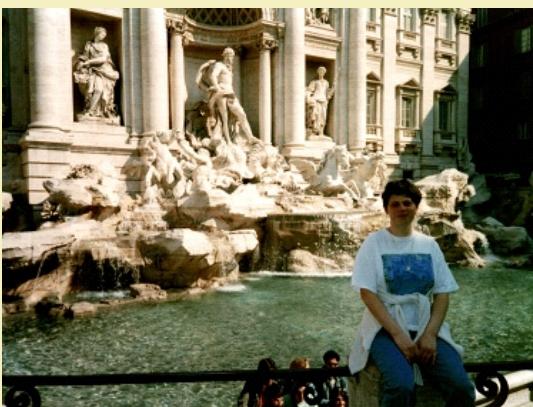
Katja na kolesu s prijateljicami

Sandra se spominja: 'Ko smo orali na polju, smo orali z volom in plugom. Imeli smo tudi eno kravo in telička. Imeli smo tudi pujseka, kokoši.'

Davorin je iz Roč hodil peš na Slap ob Idrijci v trgovino, ubral jo je kar po bližnjici. Mama mu je napisala listek, kaj naj prinese, za mleko in moko pa je sam vedel, da mora kupiti. Včasih je kaj pozabil, pa je moral iti še enkrat. Nazaj je šel z avtobusom, od postaje do doma pa je nakupljeno peljal s karjolo, ki jo je imel pripravljeno v grmu.

Na našem 'brjaču'

Darja v Rimu leta 1996

Melanija, izlet z ladjico po Soči, 2016

'MA PROW ŠTMANA'

Razlike v oblačenju med mestnim in podeželskim prebivalstvom so bile nekoč bistveno večje. Na podeželju so ženske same izdelovale oblačila za vso družino, predvsem iz naravnih tkanin, tudi volno so same tkale in pletle puloverje. Obleko so nosili več rogov tako dolgo, dokler ni bila več uporabna. Podeželani so bili zelo skromni, niso imeli denarja za nova oblačila. Zato je bila njihova obleka funkcionalna in udobna. Višji družbeni sloji so sledili modnim muham, gospoda v mestih je bila oblečena tako, kot se je za njihov stan spodbilo. Še v 20. stoletju so se razlike med mestom in podeželjem ohranjale, niso pa se poglabljale. Podeželsko prebivalstvo je bilo nekako bolj zadržano, niso izstopali, saj niso imeli finančnih sredstev za to.

Darja se spominja: 'Moja mama je znala šivati, tako da mi je ona priskrbela oblačila in jih sama zašila. Vsak večer mi je pripravila oblačila na posteljo. Nohtov nisem nikoli imela ne nalakiranih in tudi ne dolgih, našminkala se tudi nisem nikoli. Vedno kratke. Nakita nisem nosila, razen verižice. V starih časih smo se umivali v škafu, moj oče je sam izdelal milo iz loja.'

Iz Bojaninega albuma

Sandra se spominja: 'Ko sem bila mlajša, sem nosila kratke in dolge hlače, trenirke. Kril nisem nikoli nosila, razen, ko sem bila majhna. Ko sem končala vrtec, nisem hotela več nositi kril. Oblačila mi je pomagala pripraviti mama rejnica. Ko sem odrasla, sem si začela sama pripravljati oblačila, mama rejnica je samo pregledala, mogoče kakšno stvar tudi zamenjala, če ni sodilo skupaj. Moja mama se je oblačila po svojem okusu, kar je imela za obleči. Najraje je nosila krila in obleke, pozimi in poleti. Nikoli ni hotela hlač. Jaz sem tudi takrat nosila hlače, kar nosim tudi sedaj. Nihče me ne bo prepričal, da bi oblekla kaj drugega. Včasih sem imela dolge lase, ko sem se naveličala imeti dolge lase, sem odšla h frizerju. V tistih časih ni bilo še barv za lase, si nisem še barvala las. Z leti ko so začele prihajati barve za lase, sem se začela barvati. Ko sem se naveličala, sem enostavno prenehala.'

Katja se spominja: 'Imela sem kratke hlače, dolge, oblekice, majice. Različnih barv. Pri izbiri oblačil mi je pomagal tata Boris... V šoli sem lahko imela nabarvane nohte le za pusta.'

Bojana, Marija in Melanija
pospravljam perilo,
bivalna enota 2018

'TA PRAVA KUHNA'

Raznolike dobrote slovenske kuhinje, skrite v starih receptih, so sedaj na voljo že skoraj na vsakem koraku. Tudi ljudje v dolini reke Soče smo od nekdaj znali dobro jesti. Kaj so gospodinje pripravile pa je bilo odvisno od letnega časa. Skromnost sestavin pa nikakor ni vplivala na pestrost jedilnika. Znani tminski friki, kobariškim štrukljem in bovškim čompom pa dodajamo naslednje recepte uporabnikov, ki se jih spominjajo in jih v bivalni enoti tudi pripravljamo.

Božo pripravlja večerjo, 2018

- **JABČNK (Melanijin recept iz Roč)**

Skuhali smo jabolka in krompir, vsako posebej. Sok od jabolk smo popili. Zmešali smo krompir in jabolka in vse skupaj pretlačili. To se je jedlo v postnem času. Za večerjo smo večkrat jedli polento zabeljeno s špehom. Doma smo redili svino. Pa še to bom povedala: 'Mama me je naučila kuhati vse. Zmeri sem kuhalo kafečk, ko so prišli obiski. Jaz sem skuhalo, Davorin je pa postregel.'

- **NADELANA POLENTA (Marijin recept iz Drežnice)**

Skuhali smo polento, jo zabelili z maslom in naribali sir.

- **MOČNIK NA BROUADI (Jordanov recept iz Tolmina)**

Posebej smo skuhalo močnik na vodi in polento. Zmešali smo skupaj in zabelili z zaseko.

- **OBELJENA POLENTA (Jordanov recept iz Tolmina)**

Skuhali smo polento in jo zabelili z ocvirki in mlekom. Mleko je bilo sladko ali kislo, včasih je bila 'skutnica'.

• **BUDLE** (Jordanov recept iz Tolmina)
Sirkova moka se opari, primeša se rozine, naredi se kroglice, katere skuhamo. Budle so se jedle poleg mesa in zelja.

• **PONOGLJE** (Jordanov recept iz Tolmina)
Skuhali ali spekli smo mlado koruzo.

• **POPEČEN ČESNIK** (Jordanov recept iz Tolmina)
Za malico smo na 'špargetu' popekli stroke česna. Jedli smo samo česen. Za zajtrk smo popili najprej kavo in pojedli nekaj piškotov. Včasih je nona prinesla zajtrk v posteljo. Če sva šla z nonom kaj delat, nama pa je dala v kavo še kapljo žganja. Pancete ni manjkalo, svinskega mesa tudi ne, ker smo imeli doma prašiče. Za večerjo smo večkrat jedli šmorn z luštrkom.

Darja iz Kal Koritnica pa se spominja naslednjih receptov...

• **ZELJE**
'Tata je naribal domače zelje in ga dal kisat. Mama je namazala pekač z oljem, ga posula s kislim zeljem, na vrh je naribala sir, dodala domače pelate in rezine klobase. Dala je peč v pečico.'

• **ČWMPWA PLINTA**
'Posebej smo skuhali polento in na kocke narezan krompir. Ko je bilo kuhanlo, smo vse skupaj pretlačili in zabelili z ocvirki.'

• **REPA NA SLADKORJU**
'Najprej smo popražili sladkor, dodali na kocke narezano repo, zalili z vodo in skuhali. Jedli smo jo poleg 'čomp' in mesa.'

• **METUDA**
'V domače kislo mleko je tata dodal maslo in skuto. Pustil je stati en teden, da je postal kremasto. To je potem polil po 'čompah' narezanih na kolobarje.'

• **MLADA KORUZA**
'Obužli smo ponoglje koruze in popekli.'

• POPARJENI KNEDLI

'Iz poparjene koruzne moke je naredila mama knedle, dodala rozine in jih skuhala. Prelila jih je s slivovim džemom. To se je jedlo za Novo leto in Veliko noč.'

• TEPKE

'Posušili smo tepke- vrsta hruške. Rabili smo jih za kompote, dodalo se jih je orehovi potici, biskvitu.'

• BUŠKI KRAFI

'So iz oparjenega testa, nadev je iz tepk, zmletih orehov, lešnikov, kakava, drobtin in rumu.'

V NEDELJO PA K MAŠI

Popis prebivalstva iz leta 1953 ni zanesljiv vir, saj takratne politične razmere niso bile naklonjene izrekanju o veroizpovedi. Kljub temu se je za katoličane leta 1953 opredelilo 1213987 oseb, za ateiste pa se je opredelilo 151052 oseb.

(<https://www.stat.si/Popis2002/gradivo/2-169.pdf>)

Jordan pove: 'Mene je hotela nona krstiti, ampak je tata nasprotoval. Je rekel, da sem bom že sam odločil, ko bom dovolj star, a bom hodil k maši ali ne.'

Darja pa ima drugačno izkušnjo: 'Jaz pa imam vse zakramente opravljene, pa vsako nedeljo sem k maši hodila. Se spominjam, kako je bilo lepo za prvo sveto obhajilo. Sem imela dolgo, belo obleko, pa tančico na glavi z volančki. Čez rame sem imela belo torbico, na rokah pa bele rokavičke. Obleko mi niso kupili, ker ni bilo soudou, so mi jo eni iz Bovca posodili.'

Brane pa se spominja starejših, fantovskih dni: 'Tudi jaz sem šel vsako nedeljo k maši. Najhujše je bilo, ko sem prišel zjutraj domov iz žura, pa sem šel v štalo žival porihtat, potem pa sem hotel iti spat. Mama pa je rekla: 'Če je bilo včeraj lepo, naj bo pa še danes!' in sem mogel peš dva kilometra v cerkev. Nisem upal mami nasprotovati.'

Pri Mariji so vsako nedeljo hodili k maši. Ko je zvečer od maše prišla, so pri sosedih imeli odprto štalo. Bik se je utrgal iz jasli in tekel za njo. Komaj mu je utekla.

Davorin se spominja njegove birm... V družini je to bil vesel dogodek, praznik za celotno družino. A Davorin ima tudi grenak spomin na birmo, saj jim je ravno tisti dan krava 'krepala'. Denarja za novo ni bilo, mesa pa se od takšne krave tudi 'ne da ponucati'. 'Smo jo s traktorjem zvlekli v eno jamo in jo zagreblj', pove Davorin.

Darja se spominja, da je imela takrat, ko je šla k birmi, gibs.

'Mene so kupili nou guant, ko sen šel k birmi,' pove Pepi in doda: 'Sen hodu vsako nedeljo k maši. Še danes grem rad na srečanje Vera in luč... Po maši sen šel pa na obisk 'h Bedaču'. So me skuhal kofe.'

...POST in VELIKA NOČ...

Na prvo nedeljo po prvi pomladanski luni praznujejo verniki največji in najstarejši krščanski praznik. Z velikim četrtkom se v katoliški cerkvi začenja sveto tridnevje. Po evangelijskem izročilu je Jezus umrl na križu v petek ob treh popoldne, še isti večer so ga tudi pokopali, ker je bila sobota strog dan počitka. Veliki petek je edini dan v letu, ko ni maš, ampak potekajo le obredi, ki spominjajo na Jezusovo trpljenje in smrt. Ta dan je tudi strogi post.

*Priprave na Veliko noč
v bivalni enoti letos*

Na veliko soboto potekajo čez dan molitve ob božjem grobu, ki ga uredijo v cerkvah. Verni ta dan prinesejo k blagoslovu velikonočne jedi (prekajeno meso, potico, pirhe, hren, jajca...), ki jih bodo zaužili v nedeljo, na velikonočno jutro. Med cerkvene obrede velike sobote sodi tudi blagoslov ognja. Zvečer pa se začne velikonočna vigilia oziroma bedenje, ki jo spremljajo posebni obredi, ki ponazarjajo Jezusovo vstajenje od mrtvih. Velikonočna nedelja, dan, ko naj bi Jezus Kristus ob prvem jutranjem svitu vstal od mrtvih, se začne s slovesno procesijo. Po vrnitvi v cerkev je potekala sveta maša, ljudje pa so po njej odhiteli na domove, kjer so se družine zbrale pri skupnem velikonočnem zajtrku, ki je slovesen družinski obred.

Branko se spominja posebnega običaja. Nabrali so gobe, ki rastejo po drevesih in skozi gobe napeljali žico. Pred vstajensko mašo se je vedno blagoslovil ogenj. S tistim ognjem smo po končani maši zakurili gobe in potem žico vrteli, da se je vse svetilo.

Pirhi in Andrej

SPOMINI

Branko se spominja: 'Ko sem živel še doma na Selcah, smo šli 1. maja s kmeti iz vasi ob sedmih zjutraj do planine Kuhinja z avtom, naprej pa peš na planino Na Planici nad Drežnico. Pešpot je bila zasnežena. Ko sem šel peš po poti, sem našel eno ovčko, ki je meketala in je bila vsa premražena. Stara je bila približno dva tedna. Pobral sem jo s steze in jo nesel s sabo do planine. Tam sem jo položil na tla, pa ni mogla več vstat, postala je šibka. Za krave smo potem ograjevali pašnik. Po končanem delu sem vzel ovčko s sabo domov.

Doma sem ji dajal mleko po steklenički. Za dudo sem dal na stekleničko prst od lateks rokavice.

Po enem tednu sem jo poskusil dati na noge in je stala minuto ali dve. Ugotovil sem, da bo ovčka preživila.

Po približno treh tednih je sama vstala. Nesel sem jo tudi ven na travnik in je začela past travo. Po malem je zagrabilo travo in se nazaj ulegla.

Ko je bila stara en mesec in pol, je začela sama piti mleko iz kanglice. Dajal sem ji tudi seno in malo trave.

Po dveh mesecih in pol je shodila. Hodila je za mano kot kuža. Kadar sem živino gnal na pašo, je zraven šla še ovčka. Ko smo prišli na pašnik, sem se moral skriti, da je ostala pri kravah.

Ob letu in pol je bila že pravo jare. Šla je z mano na Kamno, kjer sem šel v gostilno pit. Vedela je, da sem v gostilni in je s tačkami pokala po vratih, da sem ji odprl. To se je večkrat ponovilo.

Kljub temu, da sem jo vzredil jaz, so se vaški kmetje odločili, da gre v zakol.

Klobase smo sicer jedli vsi, meni pa je bilo hudo za jaretom.'

Da sta bivalna enota na Rutarjevi in bivalna skupnost v Zalogu
daleč od institucije, nam pove Pepijeva priča...

'V šolo sem hodil v Drežnico, potem so me dali v dom v
Dornavo. Potem pa so me dali v delavnico v Tolminu, tukaj... in
sem hodil po delavnici domov.'

Na moje vprašanje, ali domov v Drežnico, Pepi odgovori... 'Me
ne, tle domov!' In pokaže na prostore bivalne enote...

Oktober 2018